



Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 4, 2018

TEBDİZ ÖZEL SAYISI, ss/pp. 85-92

Geliş Tarihi/Received : 05.12.2018-Kabul Tarihi/Revised: 17.12.2018

“DİL YARASI EN ACI BİR YARA İMİŞ”

“ ‘DİL YARASI’ WAS THE MOST HEARTSICK”

Zeynep DİNÇER BERDİBEK

Öz

Dil” sözcüğü, Türkçe sözlüklerde; “gönül, kalp, dil, yürek, niyet ve esir” olarak anlandırılmaktadır. Ancak sözcük, her ne kadar bu anlamların tümünü karşılasa da klasik Türk edebiyatında daha çok “duygunun merkezi olan gönül” manasıyla yorumlanmış; hatta sözcükle oluşan pek çok tamlamada da bu anlam ön plana çıkmıştır. Ancak kimi şiir örnekleri incelendiğinde “dil”in sözlüklerde yer alan bu anlamları karşılamadığı düşünülmüştür. Bu amaçla birçok sözlük ve kaynak taranmış ve “dil”in “karın” anlamına da geldiği tespit edilmiştir. Bu anlam, klasik Türk edebiyatında geçen hemen her şiirde sözcüğün yeniden yorumlanmasına imkân tanımakla kalmamış; dil ile ilgili tamlamaların da yeniden ele alınması gerektiğini göstermiştir. Örneğin “dil yarası” (puhte-i dil, zahm-ı dil, dil-i mecrûh, dil-efgâr), pek çok beyitte bir hastalığa işaret etmekte ve “karında oluşan yara” olarak nitelendirilmektedir. Çalışmayı sınırlandırmak açısından söz konusu makalede “dil yarası”nın bu anlamı üzerinde durulmuş ve yaranın nasıl oluştuğu, neye benzediği ve tedavisinin neler olduğu araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil, dil yarası, karın, sözlük, Farsça.

Abstract

The word a language is signified in Turkish dictionaries as heart, tongue, intention and captive. In classical Turkish literature, it is seen that this word means “heart”. In fact, in many statements formed by the word, this meaning has come to the fore. However, when some examples of poetry were examined, it was thought that in “dil” might have a different meaning. For this purpose, many dictionaries and sources have been scanned and “dil” has been identified as “abdomen”. In this sense, in accordance with the word of “dil” formed by the “dil yarası” and the study was also under investigation. And this expression can be interpreted as wound in the abdomen besides the meaning of heartbreak. Thus, the main framework of our study was established and the term abdomen was investigated as a form of disease. In this research, poem samples will be examined and how the wound is formed and what it looks like and how it is treated.

Keywords: “dil”, “dil yarası”, abdomen, dictionary, Persian.



Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, zeynepdincer12@gmail.com

* Bu yazı, 05 Kasım 2018 tarihinde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’nde düzenlenen *Osmanlı Edebi Metinlerinin Anlam Dünyası III* adlı sempozyumda sunulan bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmiş şeklidir.

Giriş

Klasik Türk Edebiyatında dil sözcüğü “gönül, yürek, kalp” (Devellioğlu 1996:185; Kanar 2003: 274; Ş. Sami 2004: 616); “istek, niyet” (Yahya Kaçar 2012: 107), “esir” (Tarama Sözlüğü II 1965: 1146; Pakalın 1993: 450); “ağzın içindeki organ” (Tietze 2002: 616) olarak anlandırılmış ve beyitler yorumlanırken bilhassa sözcüğün “gönül” anlamı ön plana çıkmıştır. Ancak çalışmanın da ana fikrini ortaya koyan bazı şairlerden hareketle sözlüklerdeki bu anlamların kimi beyitleri yorumlamak konusunda yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sebeple başta Farsça eserler olmak üzere farklı kaynaklarda “dil” sözcüğü araştırılmış ve burada bahsi geçen anlamlara ilave olarak sözcüğe “karın” Kanar 2009: 348; Kanar 2003: 274; Dehhudâ; Muîn 1382: 454) anlamının da verildiği dikkati çekmiştir. Buna bağlı olarak kimi tamlamalardaki dil sözcüğü de karın anlamıyla değerlendirilebilmiştir: Mesela “dil derd” veya metinlerde daha çok “derd-i dil” olarak geçen tamlama “karın ağrısı ya da mide ağrısı” (Kanar 2008: 660) olarak kullanılmaktadır. “Dil yarası” anlamına gelen “dil-i mecrûh, dil-efgâr, dil-figâr, zahm-ı dil, dil-hûn (Yahya Kaçar 2012: 109; Ziya Şükûn 1996: 923), dil-haste, (Kanar 2008: 659), dil-rîş (Kanar 2008: 660; Kanar 2003: 278; Ziya Şükûn 1996: 925), dil-i pâre pâre, dil-âzâr (Muîn 1382: 454)” ibareleri de “gönül yarası” anlamının yanı sıra “karında oluşan yara” manasına da gelmektedir.

Bu çalışmada da söz konusu bağlamdan hareketle “dil”in “karın” anlamına gelen beyit örnekleri incelenecek ve bir hastalık çağrışımı olarak “dil yarası”nın “karında oluşan yara” anlamı ele alınacaktır. Özellikle dil yarası neden oluşur, şekli nasıldır, hastaya etkisi nedir, sevgili ile olan bağlantısı nasıl kurulmuştur ve tedavisi için neler yapılmalıdır sorularına cevap aranacaktır.

“Dil” Sözcüğünün “Karın” Anlamı:

Aşağıdaki beyitte dil sözcüğü ceylanın karnını tasvir etmek için kullanılmıştır:

Ey gözi âhû heves-perverd-i bû-yı kâkülün
Genc-i gamda nâfe-veş hûnîn-dil müşğîn [olur]

Fasihî G.102-2

Ey ahu gözlü! Kâkülünün kokusunun hevesiyle, gam hazinesinde nafeye benzer bir şekilde karında kan toplanır ve misk ortaya çıkar.

Benzer bir hayal dünyası Adlî'nin aşağıdaki beytinde de dikkati çekmektedir:

Bûy-ı zülfün armagan iletme Çîn'e sabâ
Hasretinden hûn-ı dil olmazdı âhû-yı Hutem

Adlî G. 113-3

Saçlarının kokusu; saba vakti, Çîn'e (bir) armağan iletmeseydi; Hutem ahusu hasretinden (böyle) karnı kan dolu olmazdı.

Burda da Antepli Aynî'nin Mehemmed ‘Alî Pâşâ'nın kahramanlığını anlatmak için yazdığı bir kasideden alıntı yapılmıştır. Buna göre bahsi edilen savaş sahnesinde karın bölgesini yaralamaktan söz edilir:

Bütûn Îrân u Tûrân u Firengistân u Sûdân'ı
İder cân-kâh u dil-hûn u ciğer biryân hirâsân-ter

Antepli Aynî K.7-30

(O ki) bütün İran, Turan, Firengistan ve Sudan'ın canını alır, karnını yarar ve ciğerlerini kavurup korkak hale getirir.

Antepli Aynî'nin şu beytinde de tüm ifadeler somut olarak anlamlandırıldığı için "dil" sözcüğünün metin bütünlüğüne göre "karnın" anlamında algılanması mümkündür:

Fütâde haste hasret-keş sitem-hâr olmama şâhid
Dil-i zâr u leb-i huşk u ruh-ı zerd ü ten-i lâgar
Antepli Aynî K.7-6

Engelli hastaya¹, hasret çeken birine (yani benim) eziyet görmeme şahitlik eder. Karnı yara dolu, dudakları kurumuş, benzi sararmış ve zayıflamış (bir haldeyim).

Tîr-i müjgânın ile ölme murâdım yohsa
Yâre açmak dile şeş-perde de hançerde de var
Antepli Aynî G. 52-6

Kirpik okunla ölme isteğim yoksa (şaşıрма. Zira) karında yara açmak şeşperle (altı dilimli topuz, Devellioğlu 1996: 993) de hançerle de mümkündür.

Dil'de Yara Neden Oluşur?:

Bazı şiir örneklerinde karında oluşan yaraların temel sebebi âşğın çektiği aşk derdiyle ilişkilendirilmektedir. Antepli Aynî'nin aşağıdaki beytinde de bu durum şöyle ifade edilmiştir:

Âteş-i 'aşk-ı gamın berde de bu serde de var
Nîze-i gamze ciğerlerde de dillerde de var
Antepli Aynî G. 52-1

Aşk ateşinin gamı bu göğüste de başta da var. Gamze oku ciğerlerde de karında da var.

Şekli:

Yara, genellikle daireler şeklindedir ve içinden iltihap akar. Ortaya çıkmasında da sevgiliye duyulan aşkın etkisi vardır:

'Aynîyâ böyle kalursa fikr-i zülf ü 'aşk-ı yâr
Dildeki bu pîç-tâb u iltihâbı seyr idin
Antepli Aynî G. 122-5

Ey Aynî, sevgilinin saçlarının düşüncesi ve ona duyulan aşk böyle kalmaya devam ederse; karında oluşan iltihaba ve daire şeklindeki görüntüye bir bakın! Bâkî'nin şu şiirinde de yaralar yüzük halkasına benzetilmiştir.

Ten-i sad-pâre ki şekl-i kafes-i zer-gerdür
Dâglar dilde olupdur ana yir yir hâtem
Bâkî K.19-42

¹ Fütâde sözcüğünün bir anlamı da "engelli, sakat"tır. Bkz. Mehmet Kanar (2009). Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Say Yay.

Yüz parçaya ayrılmış ten; kuyumcu dükkânının kafesine benzer. Karındaki yaralar da bu kafeste yer yer (sergilenen) yüzükler gibidir.

Yukarıdaki örnekte iltihapla dolu olan yara burada da kanla dolmuştur:

Dem-be-dem sahbâ-yı eşkimle boşalup tolmada
Bezm-i gamda dide-i pür-hûnımı câm itdi dil
Antepli Aynî G. 136-4

Karın; gam meclisinde kan dolu gözlerimi kadehe döndürdü. Kıpkırmızı gözyaşlarımla daima (bu kadeh) dolup boşalmakta. Burada dil sözcüğünün karın olarak da düşünülebilmesi, gözyaşlarının kanlı akması ve bunun dilden kaynaklandığının belirtilmesidir. İçi kan dolan yani karından gelen kanın ağlayarak dışarı aktarılması söz konusudur.

Benzer bir hayal dünyası bu beyitte de dile getirilmiştir:

Zahm-ı dilde cûy-bâr-ı hûn bir mecrâ iki
Eşk-i çeşmim dir gören Ceyhûn bir deryâ iki
Aynî G.219-1

Gönül yarasında kan nehri bir tane, (ama kanın) gideceği yer ikidir. Gözyaşımı gören der ki Ceyhun bir, deniz ikidir. Burada Ceyhun, karın; iki derya göz olarak düşünülmektedir.

Ejder-i zülfin hayâl it sonra tîg-ı gamzeyi
Çeşme-sâr-ı zahmdan zehr-âb gelsün çeşmine
Aynî G.185-6

Sevgilinin zülûf ejderini sonra da yan bakış okunu düşün. İçi iltihap dolu yaralardan gözüne zehirli su (iltihap) gelsin.

Yaranın Hastaya Etkileri:

Adlî'nin belirttiğine göre karındaki yaraların açılması bedene hararet verir:

Sûz-ı dil şerhi durur câna harâret viren
'Adliyâ odlara yansam n'ola eş'ârumdan
Adlî G. 112-5

Bundan sonra Ey Adlî, gözyaşlarımla ısısından ateşlerde yansam da ne fark eder ki.

Yaranın ağzından hastanın vücut ısısı artınca buhar şeklinde hararet çıkar:

Bu acılarla çeşm-i nücûm olsun eşk-bâr
Âfâkı tutsun âteş-i dilden çıkan duhân
Bâkî Musammat 3-2

Bu acılarla yıldız benzeyen gözler yağ dolsun. Hasta karından çıkan (hararet) o buhar gökyüzünü kaplasın.

Dûd-ı dil ile dâguma rahm eyledi nigâr
Meyl eylese 'aceb mi perî bûy-ı micmere
Adlî G. 130-5

Sevgili, karnımda hararet çıkaran yarama merhamet etti. O peri tütsü kokusuna yönelse şaşılır mı?

Dil Yarası Nasıl Tedavi Edilir?

1. Hastaya Gülbeşeker Verilmesi:

Karındaki rahatsızlıkların tedavisi için sıklıkla beyitlerde yer alan bir ifade de hastaya gülbeşeker verilmesidir. Gülbeşeker: gül suyundan yapılan şerbet, şeker ya da tatlı olarak tarif edilmektedir (Devellioğlu 1996: 297; Şemseddin Sami 1317: 1175). Çeşitleri mevcuttur. Hem rengi hem de tadı ile hastanın kanını artırır, ona şifa verir. Hatta bu şerbetin lohusa dönemindeki annelere de verildiği ve doğum sırasında kaybedilen kanın toplanmasına yardımcı olduğu halk arasında yaygın olarak bilinmektedir.

Dil-i mecrûha şifâ-bahş ruh u la'lündür
Gül-be-şekkerle bulur kuvveti tab'-ı bîmâr
Bâkî K.18-46

Karnı yaralı kimseye şifa vermek senin yanağın ve dudaklarınla (mümkündür.) Öyle ki hasta; gülbeşekerle güç kuvvet bulur. Şair bu durumda sevgilinin kırmızı dudağını ve kırmızıya çalan yanağını gülbeşekere benzetmektedir. Dil-i mecrûh ifadesi de bu sayede hem gönül yarası hem de karındaki yara anlamına gelmektedir.

Derd-i dil dermânını sordum tabîbe didi kim
Şerbet-i la'linden özge derdüne yokdur devâ
Adlî G. 7-6

Karındaki yaraların çaresini tabibe sordum; dedi ki lal renkli şerbetten başka çaresi yoktur. Burada lal renkli şerbet hem gül şerbetini hem de sevgilinin dudaklarını ifade etmektedir.

La'l-i nâbun şerbetiyle iy tabîb-i cân u dil
'Âşık-ı dil-hastenün derdine dermân eylegil
Adlî G. 70-6

Ey can ve gönlün tabibi! Kırmızı lal şerbetiyle bu karnından yaralı hastanın derdine derman ol!

2. Belin Desteklenmesi:

Aşağıda da karındaki yaraların; daha az hareket edildikçe hastaya daha az acı verdiği belirtilmektedir. Bu sebeple bilhassa hastanın beline destek vermek, hastanın yattığı yeri sağlama almak gerekir:

'Adlî-i dil-hastenün derdine olurdu tabîb
Dostum kol bilüne tolarsa dermân her gice
Adlî G. 125-7

Karnında yara dolu olan Adlî'nin derdine deva için tabip der ki, dostum (hastanın) beline her gece kolunu dola.

Biyâ tâ yek demetgîrem der-âgûş
Ki der-hicr-i tu pür-hûn şod merâ dil
Adlî G. 159-2

Gel ki bir kez sana sarılıp kucaklayım. Öyle ki derdinle karnımız kanla doldu.

3. *Yaraya Merhem Sürülüp Üstünün Pamukla Kapatılması:*

Karındaki yaraların üstü pamukla örtülür. Ve daha çabuk iyileşmesi için üzerine merhem sürülür:

Hûnîn-fetîl ü merhem-i kâfûr u dâg-ı dil
Şeb-tâ-seher yanar sefid ü siyâh u sürh
Antepli Aynî G 22-6

Fetîl, ovularak deriden çıkarılan kanlı kir veya yaraların üstüne konulan tiftik (Devellioğlu 1996: 263) olarak tanımlanmaktadır. Hûnîn-fetîl ise yaranın üstüne konulan tiftiğin veya yaradan çıkarılan kabuğun kanlı olduğunu ifade eder. Kâfûr; hekimlikte kullanılan ve aslında Uzakdoğu'da yetişen yarı saydam, beyaz ve ıtırly bir maddedir (Devellioğlu 1996: 481); bu maddeden elde edilen merhem de merhem-i kâfûr olarak nitelendirilir. Dâg; kavurucu, acı veren yaralardır (Kanar 2009: 333). Burada beyitteki tüm ifadeler somut bir rahatsızlığa işaret ettiği için dâg-ı dil tamlamasının da gönül yarası yerine karında oluşan daire şeklindeki yaralar kastedilmektedir. İkinci mısradan, yaranın sabaha kadar acı vermesinden söz edilir. Ayrıca buradaki renk tasvirleri her bir tamlamayla bir bütün halindedir. Fetîl'in kanlı olması dolayısıyla kırmızı; kâfûr'un beyaz olmasıyla sefid ve dâg sözcüğünün yanmak anlamına da gelmesiyle siyah sözcükleri kullanılmıştır. Dolayısıyla beyti şu şekilde yorumlamak mümkündür: kanlı yaranın üstünde tiftik, kâfûr merhemi ve karındaki yara... Sabahdan akşama kadar kimi zaman siyah, kimi zaman kırmızı kimi zaman da beyaz yanar, acı verir.

4. *Neşter Vurulması:* Yaranın içindeki irini ve birikmiş kanı atmak için eskiden kullanılan bir tedavi yöntemi olarak yaraya neşter vurulmaktadır. Böylece hasta daha da rahatlamakta, yaraları ona daha az acı vermektedir.

Aşağıda farklı bir örnek olarak Resmî Divanında geçen neşter kullanımına rastlamaktayız:

Kırkların birine ol dem neşter vuruldu görüp
Tenlerine ile o dem kan dökdüler Bektâşiler
Uyanan bu 'âlem-i mülkde unutmamak için
Levh-i dilde bu rumuzu yazdılar Bektâşiler
Resmî-K1-22-23

O an Kırkların birine neşter vuruldu ve Bektaşilerin o an tenlerinden kan döktüldü. Bu dünyada (kendilerini) unutmamak için Bektaşiler karındaki levhaya bu işareti koydular.

Dili zahm-ı nevk-i gamze ne gam itse böyle pür-hûn
Biz o neşter-i kazâya reg-i gerden-i rızâyuz
Mezâkî 163-2

(Âşığın)Karnını, o gamzenin ucuyla yaralasa ve o da böyle kanasa dert değil! Biz o kaza neşterine damarımızı rıza ile döndürenlerdeniz.

Aşağıdaki beyitte de neşter vurulması sonucu kirli kanın boşaltılması şu şekilde tasvir edilmiştir:

Gel kabrime devşir giyeh-i zehri tabîbim
Ben haste-dile urdı müjen neşter-i elmâs
Aynî G.99-3

Ey tabibim! Kirpiklerin ben karnı yaralıya elmastan (gibi keskin) neşter vurdu.
Gel kabrime zehirli otları topla.

5.Su Verilmesi: Gece hararetini dindirmek için hastaya bir miktar su vermek gerekir:

*Gam günü itme dil-i bîmârdan tîgün dirîg
Hayrdur virmek karanu gicede bîmâre su*
Fuzûlî K.3-8

Gam günü gönül veya karnı hasta olandan kılıcını eksik etme. Zira karanlık gecede hastaya su vermek hayırdır. Bilindiği gibi kılıcı keskinleştirmek için ona ara ara su verilmektedir. Aynı hayal, hastanın güç kuvvet bulması için de dile getirilmiştir. Hasta, ara ara su içerse harareti diner ve rahata kavuşur denilmektedir.

Sonuç

Klasik Türk şirinde hemen her metinde karşılaşılan "dil" sözcüğünün "yürek, gönül, esir, dil, niyet ve istek" anlamlarının yanı sıra "karın" anlamının da olduğu ve pek çok şirde bu hâliyle ele alındığı görülmektedir. Özellikle bu sözcükle kurulan tamlamalarda da dil'in "karın" anlamı farklı bakış açıları sunmaktadır. Mesela çalışmanın kapsamını oluşturan dil yarasının (dil-i mecrûh, dil-efgâr, dil-figâr, zahm-ı dil, dil-hûn, dil-haste, dil-rîş, dil-i pâre pâre, dil-âzâr) "gönül yarası, gönül kırgınlığı" olmakla birlikte "karında oluşan yara" anlamında ve bir hastalığı temsil etmek üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda düşünüldüğünde karın, dert merkezidir ve burada oluşan yaraların çoğu üzüntü, sıkıntı, sevgiliye duyulan hasret ve dert kaynaklıdır. Karnında yarası olan kimse de çoğunlukla âşık olarak tasvir edilmiştir. Yaraların şekli halka veya daireye benzer. İçi, irin veya kanla doludur. Acının dinmesi için kimi zaman neşterle yarıklar oluşturulur ve yaranın içi boşaltılarak hastayı rahatlatması beklenir. Bu durumdaki bir kişinin vücudunda ısı oranı arttığı için de yaralardan bazen buhar yani hararet çıkabilmektedir.

Hastalığın tedavisine bakıldığında kişinin gücünün yerine gelmesi için ona ara ara su verilmektedir. Tütsüler, kokular veya gülbeşeker başta olmak üzere kan yapan ve hastanın enerjisini toplayan çeşitli içecekler ve şekerler de tedavide kullanılır. Aynı zamanda yaranın iyileşmesini hızlandırmak için üstüne merhem sürmek ve temiz bir bez veya pamukla örtmek de bilinen tedavi yöntemleri arasındadır.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda "dil" sözcüğünün "karın" anlamının başta Osmanlı Türkçesi sözlükleri olmak üzere pek çok yazılı kaynağa ilave edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira bu hem oldukça zengin ve derin bir edebiyatı algılamamıza hem de yapılması planlanan sözlük çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Andreas Tietze (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, C.1:A-E*, İstanbul-Wien: Akademie der Wissenschaften.
- Arslan, Mehmet (2004). *Antepli Aynî Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Bayram, Yavuz (2008). *Amasya'ya Vali Osmanlı'ya Padişah Bir Şair: Adlî*, Amasya: Amasya Valiliği Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Gökalp, Halûk (2001). *Fasîhî Divanı: İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi.) Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (2016). *Fuzûlî Dîvânı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- <http://www.vajehyab.com/?q=%D8%AF%D9%84&d=en>: (erişim tarihi 28.11.2018)
- Kanar, Mehmet (2003). *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Derin Yay.
- Kanar, Mehmet (2008). *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yay.
- Kanar, Mehmet (2009). *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yay.
- Küçük, Sabahattin (1994): *Bakî Dîvânı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Mermer, Ahmet (1991). *Mezâkî-Hayati, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Muhammed Muîn (1382). *Ferheng-i Fârîsî*, Tahran: Kitâbhâne-i Millî-yi İrân.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Şemseddin Sami (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Tarlan, Ali Nihad (1992). *Necâtî Beg Divan*. Ankara: Akçağ Yay.
- Türk Dil Kurumu (1965). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü II: C-D*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Yahya Kaçar, Gönül (2012). *Klâsik Türk Mûsikîsi Güftelerinde Osmanlıca Kelime ve Terkîbler*, Ankara: Maya Akademi Yay.
- Ziya Şükûn (1996). *Farsça Türkçe Lûgat: Gencine-i Güftâr, Ferheng-i Ziyâ II*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.